

Kollektiivne ja individuaalne vepsa vanema põlve keelejuhtide kriisikäitumises

Madis Arukask, TÜ
19. Märts 2009, Kääriku

Kultuuri kontekstuaalne pool

- Kollektivistlikud on sellised kultuurid, kus rühma huve peetakse indiviidi omadest olulisemaks (Hofstede 1980, ka <http://www.geert-hofstede.com>).
- Kas külakogukonna või vähemalt (suur)pere tasemel kollektiivsus iseloomulik traditsioonilistele ühiskondadele.
- Oluline koht neis isikliku väärikuse rõhutamisel läbi sotsiaalse suhtlemise ja eriti selleteemaliste probleemide/küsimuste pideva verbaliseerimise.

*(Ты меня уважаешь? / Ты что, меня не уважаешь?
Maria Anisimova: Я никого не предавала! etc.)*

Kultuuri kontekstuaalne pool

- Traditsiooniline kultuuritüüp reeglina tugeva kontekstiga (vrd. Hall 1976).
- Ühiste teadmiste (külaajutude, klatši) osa suur, enamik infot kontekstis/edastusviisis mitte konkreetsetes verbaliseeritud sõnumis. Suhtluslembelisus ületab (adekvaatse) info lembimise.
- Traditsioonilises kultuuritüübis hakkamasaamine eeldab kontekstuaalsete reeglitega kaasamängimist, neist hälbida võib vaid erandjuhtudel ning väga tugev eristaatusega või tavapärasest erinevat sotsiaalset rolli täitev indiid. Kogukonna tavaliikmete seas pole individualistlik silmapaistvus väärtuseks, pigem see kahjulik.

Kultuuri kontekstuaalne pool

- Siittulenevalt võiks järeldada, et traditsioonilises, tugeva kontekstiga kultuuris on iga tegelik akt, teabeühik, sündmus jne. esmajoones vaid aineks kontekstisidusale ettemääratud/ettenähtud tõlgendusele, mille abil ühiskondlikku sidusust hoitakse ja taasluuakse, kusjuures ühiskonna liikmetel on siin valdavalt reeglite piires kaasamängimise osa. Kontekst määrab nende käitumise ja samas turvab nende heaolu.
- Traditsioonilised folkloorsed žanrid ja praktikad on ühe või teise nurga alt sellesama eesmärgi teenistuses.

Kriisi mõiste suhtelisus

Keskmine õhtumaine (loe: individualistlik)
kriisikontseptsioon (võetud Wikipediast):

*A **crisis** (plural: crises) (from the Greek κρίσις) may occur on a personal or societal level. It may be a **traumatic** or **stressful** change in a person's **life**, or an unstable and dangerous social situation, in **political, social, economic, military affairs**, or a large-scale environmental event, especially one involving an impending abrupt change. More loosely, it is a term meaning 'a testing time' or 'emergency event'.*

Kriisi mõiste suhtelisus

- Traditsioonilises kultuuris on inimeluline kriis aga ilmsesti pigem eelpoolkirjeldatud tooraine kollektiivsele etteantud (kultuuriliselt) kontekstisidusale interpretatsioonile, mille läbi moodustub *kogemus* ja teiseneb personaalne identiteet (vrd. Адоньева 2004).
- Traditsioonilise ühiskonna inimese elu on seega etteantud kriiside ahel, kusjuures ka kõige koledamatele ja ootamatumatele neist (lesestumine, orbumine, sandmistumine, sigimatus jne.) on olemas kontekstisidusad lahendused või väljapääsud – kui kriisi kaasmõjud ei ole otseselt vastuolus kollektiivsete huvidega, kogukonna ellujäämise ning kultuurilise ja füüsilise taastootmisega.

Kriisi mõiste suhtelisus

- Traditsioonilise ühiskonna liikmed on seega vähemusaldavad igasuguse personaalse info avaldamisele ja lekitamisele, erinevalt modernse ja individualistlike väärtuste info-ühiskonna liikmetest (vrd. kaasaegsed sellealased telešõud jms.) >>>

Kriisi mõiste suhtelisus

Sellel justnagu kaks erinevat võimalikku põhjust:

- religioosne: uskumustega seotud tõekspidamised ei võimalda isiklikku / lähikonnaga seotud teadmist lekitada (praktikas võõraid ligi lasta, perekondlikest üksikasjadest lobiseda jne.), et mitte langeda maagilise kahjustamise ohvriks;
- sotsiaalne: traditsioonilise ühiskonna liikmel puudub / ta ei tunne isiklikku paljastumist soosivat suhtluskoodi, ta pole selleks võimeline tavaolukorras. Kollektiivne kontekst kaitseb teda sellesse hääbumast, mistõttu vana aja inimesed on trafaretsed ja „igavad“ (nagu kõik vana on igav ja ebaoriginaalne).

Vepsamaa kaart

Aines

1. Kolm Nemža külastu memme

Aines

Trio esindab tavapärasest „keskmist“ sootsiumi liiget, ehkki igaühel neist on elus olnud oma personaalseid kriise ja tragöödiaid:

1.1 Zinaida Frolovnal lesestumine, poja ja tütre kaotus, läbielamised isaga, koduküla häving jne. Kuid samas (kuigi ilmselt ka tänu iseloomule) üüratult optimistlik, naeru ja laululembeline. Itkeja, loitsude tundja.

Aines

1.2 Galina Ivanovna lehestumine, muu suhteliselt normis. Laululembeline, seltskondlik.

Aines

1.3 Tatjana Ignatjevna lesestumine, laste kaotused (vabasurm), enam kibestunud justkui. Ei või laulda, itkeja.

Aines

2. Teadja Tatjana Arsentjevna
Vidlast

Aines

Tatjana Arsentjevna, ettemääratud teadja, mis algusest peale ta eristaatuse määranud. Inimesena ebaõnnestumised. Ühtpidi „ürgpärimuslikkus“ (salateadmised, kirjaoskamatus), teisalt personaalne jõulisus ja individualism (tänu staatusele ja iseloomule) ning vastuvoolu ujumine sootsiumi kiuste, mida nõiad endale lubada võib. Eelnevates märksa personaalsem läbi meeleheite ja staatuse. Laulja, itkeda oskaja, ravitseja, teadja.

Vepsamaa kaart

Aines

3. Sotsiaalselt marginaliseerunud Maria Trofimovna Jažezeroost

Aines

Maria Trofimovna kui inimene, kes on kunagisest ühiskondliku elu keskel olemisest (kohaliku kolhoosi esinaine) pidanud järk-järguliselt marginaliseeruma inimühiskonnast looduse ja surmavalla piiridele. Itkeja, laulja. Traditsiooniline personaalsus.

Kokkuvõtvalt

Kõik otsivad traditsioonilisest kontekstist / traditsioonilistest žanridest ja praktikatest oma kriisides abi.

- Kõige „valutum“ see esimesel kolmel ehk ootuspäraselt.
- Kõige drastilisem teadjal, kuna pole kunagi olnud „tavaline“, ehkki traditsioonisidusad praktikad pole tema puhul tundmatud ja võõrad, vaid lausa vajalikud ja otsitavad. Tšastuškad, seksuaalne huumor, mälestamine.
- Maria kui näide olukorrast, kus traditsiooniline kontekst ongi ainus tekst – pole enam kellegagi elavalt argumenteerida ja etteantud raamides improviseerida. Itkemine, mälestamine, ka elulooline jutustamine.

